

Javaslat

„Ispánki József: István és Gizella című szobrának
veszprémi települési értéktárba történő felvételéhez

Készítette: Baloghné Gopcsa Katalin

..... (aláírás)
Veszprém, 2018. október 29.

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó neve: Baloghné Gopcsa Katalin

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Balogh Eleménné Gopcsa Katalin

Levelezési cím: Veszprém, Erzsébet liget 5.

Telefonszám: 06 88 327 639; 30 304 31 38

E-mail címgopcsakati@gmail.com

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

A nemzeti érték megnevezése: Ispánki József: *István és Gizella* c. szobra

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár- és élelmiszer gazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☒ <u>kulturális örökség</u>	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye: Veszprém város közigazgatási területe, Vár u.

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

települési tájegységi megyei külföldi magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Ispánki József: *István és Gizella*

A veszprémi vár kilátójában, a mellvéd kiemelt pontján, az utca tengelyében magasodik Ispánki József (1906 – 1992) legjelentősebb köztéri szobra. Ispánki megbízására egy szűk-körű pályázat (Erdey Dezső, Jálics Ernő, Madarassy Valter és Ispánki) lefolytatása után került sor. A művészeknek a veszprémi Várfok utca végződésének a kialakítását is meg kellett oldani. Ispánki Bretz Gyula építésszel együtt alakította ki a kilátót és a szobrok elhelyezését. Frontálisan beállított uralkodópárját tiszta plasztikusság jellemzi. Egymás mellett állnak a figurák, az előre néző alakok tömbszerűen vannak megmintázva, körvonaluk az égbolt előtt rajzolódik ki, a város fölé magasodva. A koronás Szent Istvánt az uralkodói jelvényekkel ábrázolja a szobrász: jobbában vállához támasztva tartja a kardját, bal kezében az országalmát. Gizella baljában, mint donátor, a székesegyház makettjét, jobb keze a leomló palást redőit tartja. A római iskola neoklasszicizáló hatását mutató méltóságteljes páros a koraközépkori székesegyházak fülkéit díszítő nyugodt királyalakokat idézi. 1956-ban golyótalálatok érték, melyek mai napig restaurálatlanok.

Az építészmérnök Bretz Gyula készítette el a Vár utca végének kiképzési tervét, kilátóerkéllyel és a szobrok elhelyezésével. Így a szobrok körvonalai mind a Vár utca felől, mind a völgy felől méltóságteljesen és szabadon rajzolódnak ki az égen.

Szatmári Gizella, Ispánki monográfusa így ír a szoborpárról, egyben ajánlását adva az értéktárba történő felvételhez:

A veszprémi Várfok-utca végén mellvéden álló kétalakos szobormű – a királyi pár közös emlékének felállítása - az 1938-as Szent István év eredeti programjában nem szerepelt.

Szent István lovasszobra – Strobl Alajos alkotása – 1906 óta díszítette a budai Vár hangulatos terét, ill. egészalakos szobra a millenniumi emlékmű ún. királygalériájában is szerepelt. Ezt Zala György mintázta. Így az országalapító király emléke a program alapkonceptiója értelmében a fővárosban megfelelő mértékben reprezentálva volt, számos vidéki városban pedig új művek - szobrok, freskók, gobelinek – felállítására, ill. elhelyezésére kerülhetett sor.

Veszprém város elöljárói azonban 1937 áprilisában kezdeményezték boldog Gizella megjelenítését kétalakos szobormű részeként, mivel úgy látták, az uralkodó nagyszabású, országalapító cselekedetei mellett hitvese áldozatos tevékenysége is megérdemli az utókor háláját. Ismeretes, hogy István király 1000 körül alapította a veszprémi püspökséget, a királyné pedig ugyanakkor a Szent Mihály tiszteletére szentelt székesegyházat. Tetteik megalapozták a város történelmi jelentőségét.

A Szent István-emlékév Országos Bizottsága a kérésnek helyt adva négy szobrászművész számára szűkkörű pályázatot hirdetett. Erdey Dezső, Jálics Ernő, Ispánki József, Madarassy Walter korukat tekintve a derékhadhoz számítottak, tehetségüket már bizonyították. Emellett mindannyian az ún. római iskola neveltjei voltak.

Az I. Világháború után meghirdetett kultúrpolitika a hazai - mindenekelőtt a fiatal - művészek gondolkodásmódját, világszemléletét a különböző, Európa jelentős részén már elterjedt izmusok helyett a klasszikus, mégpedig az ókeresztény, a kora középkor, a kora reneszánsz előképek felé kívánta fordítani. Ezért elsősorban Itáliába irányították őket, fejlődésüket ösztöndíjas tanulmányutakkal segítették, hogy „Róma felé, a Montparnasse helyett a Péter-templom kupolája felé” tekintsenek. A római iskola lényegét - teoretikusuk, Gerevich Tibor, aki az emlékév során készülő képzőművészeti alkotások színvonalát volt hivatva garantálni – így fogalmazta meg: „...művészetünkbe bevezették azt az új európai stílust, amely a művészeti metafizika, az érthetetlen, kiagyalt formulák helyett újra az érthető formát, az egészséges természetlátást teszi a művészet alapjává”.

A pályázatot a legfiatalabb résztvevő, Ispánki József nyerte meg. Neve már nem ismeretlen, az 1937-es párizsi világkiállításon érmeivel nagy sikert aratott. A legjelentősebb köztéri alkotása azonban a veszprémi Szent István és boldog Gizella szobra lett.

A kétfigurás mű „csoportnak” semmiképpen nem tekinthető. A lépcsős mészke talapzaton egymás mellé állított szereplők tartalmi kapcsolatát nem a plasztika eszközeivel történő formaképzés, hanem a mű eszmeisége fejezi ki. A szemlélő fel kell emelje tekintetét az ábrázoltakra – a kitűnő elhelyezés elősegíti, hogy ezek nemcsak fizikai, de erkölcsi magasságba is emelkedjenek a mindennapi ember fölé. A nyugodt, puritán, tömörszerű megfogalmazás román kori előképeket idéz és állandóságot sugároz. Finoman redőzött öltözetüket mindössze a palást, illetve a köpeny néhány erőteljesebb hullámvonala díszíti.

Mindkettőjük arcvonásai – értelemszerűen - idealizáltak. Kezükből a közösséget, jelen esetben közelebről Veszprém városát szolgáló cselekedeteiket szimbolizáló tárgyakat tartanak: a király a hatalmat jelképező kardot és országalmát, a királyné – a középkori donátor-ábrázolások szokása szerint - az általa alapított székesegyházra utaló kis templom-mintát.

Ispánki művében harmonikus egységet alkot az eszmeiség, a mondanivaló a szerencsésen megválogatott kifejező eszközökkel – és még a felhasznált dunaharaszti mészke is az időtlenséget, a rendíthetlenséget sugallja.

A város emblemikus ismertetőjeleként számon tartott szobormű felavatására 1939. június 11-én került sor. 2019-ben ennek éppen 80.évfordulójának megünneplésére kerülhet sor.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

A szobor „Veszprém város területén található köztéri alkotások (emlékművek, szobrok, emléktáblák)” érték részeként a Települési Értéktár a 2/2016. (XI.29.) határozatával már beemelt a városi értéktárba. Városképi szempontból részben a Veszprémhez köthető attribútumok, részben az elhelyezés attraktív volta miatt jelentős alkotás. Ezért egyedi műalkotásként önmagában is indokolt az értéktár részévé tenni.

Jelentősége azonban túlmutat a város határain, hisz Ispánki József Istvánt és Gizellát ábrázoló szobra a huszadik századi magyar szobrászat kiemelkedő jelentőségű alkotása. Az archaizáló stílusú, méltóságteljes szoborpár a római iskola kiemelten színvonalas műve. Így nemcsak városképi szempontból és jelképszerűsége okán, hanem mint a köztéri szobrászat remekműveként is helye van az értékek sorában.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

- A két szobor. (A.J.) Veszprémi Hírlap. 1938. dec.4. 4-5.o.
- Szent István és Gizella szobrok leleplezése. Veszprém Vármegye. 1939. június 18.1.o.
- Kampis Antal: Az újabb magyar szobrászat. A szépművészetek könyve. Bp., 1940. 522.o.
- Korompay György: Veszprém. Műszaki Könyvkiadó, Bp., 1957.251.o.
- Történeti emlékek Veszprém megyében.(Szerk.: Bándi László) Veszprém, 1980.193.o.
- Szatmári Gizella: Ispánki József szobrász élete és munkássága. Kaposvár, 1996. 12 – 13., 23.
- Csúcs Ferenc – Ispánki József – Madarassy Walter kiállítási katalógus. Bp. Vigadó Galéria, 1992.
- Kellner Bernáth: In memoriam Ispánki József. Somogyi Hírlap. 1992.november 21. (Napló, 1993. szeptember 18.)
- Köztéri szobrok Veszprémben. KÉP A KÉPBEN művészeti magazin. 1993. június (Gopcsa K.- Szegedi L.)
- Kortárs Magyar Művészeti Lexikon.2. Enciklopédia Kiadó Bp., 2000.190-191.o.
- Balassa László – Kralovánszky Alán: Veszprém. Medicina, 2006.75-76.o.
- Géczy János: Veszprém-esszé – NYOM. Palatinus, 2009. 46.o.
- Földvári István: I.J. Veszprémi Szemle. 2010.1-2. 113-116.o.
- Veszprém város területén található köztéri alkotások (emlékművek, szobrok, emléktáblák)
<http://www.veszprem.hu/veszpremieknak/images/stories/kozterialkotasok.pdf>

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték fényképe.

2. A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájárulás:

Hozzájárulok, hogy az általam települési értéktárba javasolt Ispánki: István és Gizella szobrával kapcsolatos adatokat, ajánlásokat és fényképet közzétegyék.

Gopcsa Katalin